

LIMBAJE SPECIALIZATE:
DIFICULTĂȚILE TRADUCERII ACTELOR NOTARIALE
ÎN CONTEXTUL LIMBAJULUI JURIDIC CONTEMPORAN

Olesea VÎNTU,

Universitatea de Stat din Moldova

În prezența diverselor studii referitoare la traducerea actelor notariale, direcțiile teoretice ale particularităților ei în plan istoric, teoretic și practic de utilizare, denotă un larg și neordinar câmp al cercetărilor, deoarece față de el se aplica o abordare de sinteză, fără a se evidenția într-un domeniu aparte și analizându-se ca o traducere în general sau, pur și simplu, ignorându-se. În lucrările teoreticienilor contemporani din domeniu se demonstrează analiza scrupuloasă a traducerilor juridice, a problemelor din această sferă, în ceea ce privește locul limbajului specializat, traducerii actelor notariale și a traductologiei la nivel internațional, iar dezvoltarea rapidă a științei, intensitatea schimburilor interculturale, necesitatea de acumulare, stocare și sistematizare a informațiilor, conceptelor, cunoștințelor din varii domenii speciale au contribuit la apariția, consolidarea și dezvoltarea terminologiei din domeniul limbajului juridic.

Cuvinte-cheie: terminologie, limbaj specializat, traducere, acte notariale, context.

SPECIALIZED LANGUAGES: THE DIFFICULTIES
OF TRANSLATING NOTARIAL DOCUMENTS
IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY LEGAL LANGUAGE

In the presence of various studies related to the translation of notarial documents, the theoretical directions of its peculiarities in terms of historical, theoretical and practical use denote a wide and unusual field of research, because a synthesis approach was applied to it, without being highlighted in a separate field and analysing it as a translation in general or simply ignoring it. In the works of contemporary theoreticians in the field, the scrupulous analysis of legal translations, of the problems in this sphere, as regards the place of the specialized language, the translation of notarial documents and translation studies at the international level and the rapid development of science, the intensity of intercultural exchanges, the need to accumulate, store and systematize information, concepts, knowledge from various special fields contributed to the emergence, consolidation and development of terminology.

Keywords: terminology, specialized language, translation, notarial acts, context.

Introducere

Actele notariale preconizează explorarea limbajului juridic, acesta fiind purtătorul unei dimensiuni culturale ce se reflectă nu doar în termenii și expresiile proprii unui sistem juridic, ci și în modalitățile de a le expune celor prezenți în acțiuni notariale. Este evident că fiecare domeniu de activitate are un vocabular specific. Trăsăturile lingvistice și culturale ale dreptului organizează textul juridic într-un cadru instituțional bine stabilit, care cuprinde tradițiile, respectiv ideile ce delimitează legalitatea dreptului [1, p. 37]. Existența limbajului juridic este marcată de două elemente care îl constituie: există un limbaj juridic pentru că dreptul conferă un sens precis anumitor termeni, iar ansamblul acestor termeni formează vocabularul juridic; există un limbaj juridic pentru că dreptul își enunță conceptele într-o manieră specifică, enunțurile sale alcătuind discursul juridic. La etapa actuală, se observă o largă tendință pentru mondializarea informației prin intermediul traducerii, iar abordarea problemelor legate de traducerea actelor notariale presupune, în primul rând, o analiză asupra limbajului, a conținutului, conceptului și formelor lexicale, deoarece traducerea juridică este o confruntare a sistemului lingvistic care încă nu a fost explorată în profunzime.

În acest articol vom examina forma în care se reflectă modalitatea de exprimare a terminologiei în actele notariale și adecvarea lor lingvistică în procesul de traducere.

Conceptul de limbaj specializat

În contextul globalizării, apare la începutul secolului XX problema delimitării limbajului și apariția conceptului de limbaj specializat, fapt ce derivă din lucrările cercului lingvistic de la Praga în cadrul școlii lingvistice structuraliste, înființată în 1926. Reprezentanții acestei școli N. Mathesius, N. S. Trubetzkoy, R. Jakobson, A. I. Isacenco, au definit limbajul funcțional. Recunoașterea rolului comunicativ al limbilor și al stilurilor sale funcționale a permis descrierea diferitor categorii făcând astfel referire la utilizarea limbii în diferite situații și discipline. Acest fapt i-a condus pe lingviști la concluzia că în orice limbă există elemente specifice, caracteristice diferitor domenii. Astfel, limbajul specializat nu mai este văzut ca un sistem fără context, ci ca un instrument de comunicare, utilizat în diverse contexte. Din acest motiv, specialiștii se concentrează pe aspectul lexical al acestuia, menționând că cele mai importante diferențe în cazul limbajelor de specialitate se regăsesc la nivel lexical, în terminologia specifică, deoarece terminologiile prezintă grade diferite de specializare, în funcție de domeniu și nivelul de abstractizare.

Studiul limbajelor specializate, a celui juridic în acest caz, ne oferă prilejul formulării unei idei și observații unice privind structura limbajului, a relațiilor lingvistice și culturale dintre diverse popoare. În același context, analiza terminologiilor diverselor domenii de activitate, determinarea ariilor de interferență și a raportului cu limbajul comun constituie obiectivele principale ale cercetării lingvistice contemporane, în special, în direcția evaluării limbajului juridic din punctul de vedere al aspectului funcțional.

În acest context, lingvistica juridică înglobează studiul limbajului juridic. Disciplina numită *lingvistica juridică* sau *jurilingvistica* a fost inițiată în spațiul francofon de către cercetătorii François Géný și dezvoltată de Gerard Cornu (Franța) și Jean Claude Gémard (Canada), atribuindu-și ca obiect de studiu limbajul juridic sub două aspecte ce îl definesc: *terminologia juridică* și *discursul juridic*.

Studiul limbajului juridic se află mereu în centrul atenției cercetătorilor, iar problematica clasificării acestui limbaj rămâne a fi una relevantă. Cercetătorul român Barbu Berceanu a consacrat acestui domeniu un studiu, utilizând sintagma *lingvistica juridică*. În pofida faptului că acest studiu a fost adresat juriștilor, autorul a investigat și aspectul lingvistic al dreptului, fiind de părerea că trebuie să distingem între activitatea dreptului în domeniul lingvistic, drept care atribuie cuvintelor o valoare juridică independentă de domeniul în care se aplică și activitatea lingvistică în domeniul dreptului, care are în vedere cuvintele cu semnificație juridică, specifice vieții juridice, independent dacă legiuitorul le-a determinat sau nu. O altă sarcină a lingvisticii juridice este studiul măsurii în care intervenția legiuitorului influențează limba reală (vorbită, scrisă), atât în intervalul în care actul normativ stabilizator de terminologie este în vigoare, cât și înainte de intrarea lui în vigoare, ca și după încetarea lui legală [2, p. 47].

Conform autoarei Angela Bidu-Vrănceanu „Limbajele specializate sau terminologiile sunt diversificate, individuale, și relativ independente. Studiul lor presupune, deci, o abordare specială, proprie fiecărei terminologii care își identifică, în primul rând, trăsăturile definitorii. Găsirea unor caracteristici comune, stabilirea unui lexic specializat interferent sunt probleme de mare interes pentru limbile moderne în faza actuală” [3, p. 10].

Michele Cortellazzo, în lucrarea sa *Le lingue speciali*, susține că prin limbaje de specialitate se are în vedere o varietate funcțională a unui limbaj natural, dependent de un domeniu de cunoștințe sau o sferă de activitate profesională, utilizată pe deplin de un grup de vorbitori mai puțin restrâns decât totalitatea de vorbitori ai limbii, varietatea funcțională a căreia este de a satisface necesitățile de comunicare (în primul rând cele referențiale) al aceluși domeniu specializat [4, p. 8]. De aici rezultă că traducerea limbajelor specializate au termeni și reguli proprii de organizare a enunțului lingvistic, ele produc texte care pot constitui un obstacol în comprehensiunea acestora, mai ales pentru cei care studiază o anumită limbă ca limbă străină.

Provocările și dificultățile traducerii actelor notariale

Reflecțiile asupra traducerii limbajului specializat a primit autonomie doar recent, câștigându-și rând pe rând un spațiu controversat, dar productiv în matricea științelor umaniste și sociale. Interacțiunea cu alte discipline deja consolidate de-a lungul timpului, precum lingvistica și literatura comparativă, psihologie, sociologie, antropologie, au contribuit la constituirea aspectului textual al limbajelor de specialitate ce este redat în mod clar și exact, ținându-se cont de următoarele:

- *exactitate* – fiecare termen trebuie să facă referire direct la sensul său;
- *obiectivitate* – nu se admit interpretări și comentarii personale;
- *lipsă de ambiguitate* – fiecare cuvânt indică doar un concept;
- *coerență logică* – caracterizată prin o linie clară a dezvoltării textului.

Conceptele de fidelitate a traducerii (acuratețea traducerii, gradul în care traducătorul reușește să redea textul inițial) versus transparență a traducerii (gradul în care o traducere, în opinia unui vorbitor nativ, se conformează cu gramatica, sintaxa, expresiile lingvistice ale limbii sale materne) au fost definite de *Schleiermacher*, care distinge între transparență, ca metodă care apropie scriitorul de cititor și fidelitate, care apropie cititorul de autor [5, p. 33].

Astfel, calitățile de bază ale limbajului specializat sunt: obiectivitatea, accesibilitatea și corectitudinea. Fundamental, calitățile de bază ale limbajului specializat în contextul traducerii pot fi analizate pe următoarele niveluri:

La nivel lexical acest limbaj se poate caracteriza printr-un vocabular bine elaborat, diversificat și inovativ la capitolul formare a cuvintelor, întrucât cuvintele împrumutate din alte limbi, siglele, cuvintele internaționale, acronimele etc. sunt doar câteva aspecte ce constituie caracteristicile lexicale. Se remarcă o tentație deosebită de a folosi cât mai mult *termenii neologici*. „Această atracție spre neologism este justificată din două puncte de vedere: pe de-o parte, termenul neologic, având semnificația exactă a conceptului definit circulă cu mai mare ușurință într-o limbă în comparație cu termenii creați sau traduși, care au nevoie de timp pentru a se impune ca termeni de specialitate. Pe de altă parte, specialistul este mai sigur de corectitudinea informației pe care o transmite termenul original” [6, p. 6]. Exemple de neologisme prezente în actele notariale: *criptomonedă* < it. *criptovaluta*; *blockchain* < it. *blockchain* (neologisme folosite în *Contract de Tranzacție*); *inteligentizare* < it. *intelligentizzazione*, *uberizare* < it. *uberizzazione* (neologisme ce pot fi folosite în *Contract de prestări servicii tehnologice*); *dezinformație* < it. *disinformazione* (neologism utilizat în contextul unui acord sau a unei declarații care abordează probleme legate de combaterea dezinformării sau protejarea împotriva acesteia).

La nivel morfologic se observă structura binară [subst.+prep.+subst.]: buletin de identitate < it. carta d'identità; titlu de proprietate < it. titolo di proprietà. Preferința vocabularului juridic pentru acest tipar de compunere se explică – în română, ca și în italiană – prin faptul că satisface cerințele de precizie și economie lingvistică, specifice limbajului juridic. Compusele realizate prin juxtapunere dintr-un substantiv și un adjectiv se bucură de o frecvență însemnată. Deși din punct de vedere morfologic, elementul central al compusului este substantivul, sub aspect semantic și funcțional (din perspectivă juridică), ponderea aparține adjectivului, prin capacitatea sa distinctivă. În general, determinanții adjectivali sunt postpuși față de substantivul determinat (*amprente digitale* < it. *impronte digitali*; *azil diplomatic* < it. *asilo diplomatico*; *mare liberă* < it. *mare libero*; *portret vorbit* < it. *ritratto parlante*). După modelele străine, apar compusele care conțin prefixoide (*autoabrogare* < it. *autoabrogazione*; *automutilare* < it. *autoinflitta*; *autopază* < it. *autoguardia*) ce reprezintă, de regulă, împrumuturi sau calcuri. Este bine cunoscută permeabilitatea terminologiei juridice pentru neologismele împrumutate. Aceste neologisme au fost adaptate la sistemul fonetic, grafic și morfologic al limbii române (*prizonier* < it. *prigioniero*, *penalist* < it. *penalista*, *insultă* < fr. *insulto*, *criminalitate* < it. *criminalità*). Limba italiană a avut și are un rol important în formarea vocabularului juridic. Majoritatea termenilor juridici împrumutați au o etimologie italiană (*delincvent* < it. *delinquente*; *tratat* < it. *trattato*; *proces (penal)* < it. *processo (penale)*; *procedură (penală)* < it. *procedura (penale)*, *imprudență* < it. *imprudenza*; *complice* < it. *complice*; *avocat* < it. *avvocato*).

La nivel sintactic, relația în cadrul enunțului este una de cauză-efect, iar construcțiile sintactice (absolute gerunziale și infinitivale) au funcția de depersonalizare ale limbajului, cunoscut și ca obiectivizarea limbajului. Subiectul este apersonal precedat de un verb copulativ, iar predicatele sunt complexe (cu participiu sau supin ca în *trebuie demonstrat / arătat că; declarat că; trebuie retransmis*). Este preponderentă diateza reflexivă cu valoare impersonală. Sunt utilizate formele pasive și impersonale, pentru a evidenția fenomenul sau experimentul, dar nu agentul, precum și fraze lungi, cu structuri interne complexe, bazate pe structurile nominale, spre exemplu: În cazul în care Cumpărătorul declară rezoluțiunea contractului, terenul trebuie retransmis... < it. *Qualora l'Acquirente dichiara la risoluzione del contratto, il terreno deve essere ritrasmeso...* (Contract de Vânzare-Cumpărare Teren/ Contratto di Compravendita del Terreno).

În structura limbajului actelor notariale sunt prezente abrevierile pentru a menține documentele clare și concise, aceste abrevieri sunt standardizate, pentru a evita confuzia atât în limba română, cât și în limba italiană: *C.F.*: *Cod Fiscal* < it. *Codice Fiscale*; *C.I.*: *Carte de Identitate* < it. *Carta d'identità*; *C.N.P.*: *Cod Numeric Personal* < it. *Codice Numerico Personale*; *A.C.*: *Act Comercial* < it. *Atto Commerciale* ș.a.

Actele notariale sunt caracterizate printr-un limbaj complex ce este determinat și de prezența cuvintelor compuse, precum: *contract de vânzare-cumpărare* < it. *contratto di compravendita*; *declaratie de divorț* < it. *dichiarazione di divorzio*; *contract de închiriere* < it. *contratto di locazione*; *procură notarială* < it. *procura notarile*; *contract de credit ipotecar* < it. *contratto di mutuo ipotecario*; *testament olograf* < it. *testamento olografico*.

În general, actele notariale sunt redactate într-un limbaj formal și precis, cu scopul de a fi clare și lipsite de ambiguitate. Cu toate acestea, uneori se pot regăsi și figuri de stil care pot fi utilizate pentru a evidenția anumite aspecte sau pentru a crea o impresie mai puternică. Iată câteva exemple de figuri de stil care ar putea apărea în actele notariale:

- **Metafora:** *Acest contract reprezintă fundamentul solid pe care se va clădi parteneriatul nostru* < it. *Questo contratto rappresenta la solida base su cui costruiremo la nostra collaborazione*.

- **Personificarea:** *Legea privește cu ochiul vigilent toate tranzacțiile comerciale* < it. *La legge guarda con occhio vigile su tutte le transazioni commerciali*.

- **Hiperfora:** *Cu această declarație mă angajez solemn să respect toate clauzele contractuale* < it. *Con la presente dichiarazione mi impegno solennemente a rispettare tutte le clausole contrattuali*.

- **Antiteza:** *Această înțelegere va fi valabilă atât în zilele senine, cât și în cele înnorate* < it. *L'accordo sarà valido sia nelle giornate limpide che in quelle nuvolose*.

- **Enumerarea:** *Părțile sunt de acord să respecte întocmai clauzele referitoare la termenii, condițiile și obligațiile prevăzute în prezentul acord* < it. *Le parti si impegnano a rispettare rigorosamente i termini, le condizioni e gli obblighi stabiliti nel presente accordo*.

Aceste figuri de stil pot fi utilizate în mod subtil în actele notariale pentru a îmbogăți stilul de redactare și pentru a clarifica anumite aspecte. Totuși, este important ca utilizarea lor să nu afecteze claritatea sau să creeze ambiguitate în înțelegerea documentului. De aceea, de obicei, ele sunt folosite cu măsură și în contexte potrivite.

Reieșind din cele expuse mai sus, traducătorul trebuie să fie familiarizat cu termenii și expresiile juridice în ambele limbi pentru a asigura o traducere corectă și să fie conștient de diferențele culturale și juridice dintre sistemele legale din țările sursă și țările țintă. Astfel, traducerea trebuie să țină cont nu doar de termenii specifici, ci și de sensul și conotațiile acestora în contextul legal specific.

Traducătorii care se ocupă de traducerea actelor notariale trebuie să țină cont de următoarele aspecte:

- *Aspectul gramatical*, care presupune cunoașterea codului lingvistic al regulilor de formare a cuvintelor, de pronunție / scriere și de structurare a propozițiilor;

- *Aspectul sociolingvistic*, care presupune abilitățile necesare și capacitatea de a utiliza și de a înțelege enunțurile în context, de a percepe sensul lor real, conferit de subiect, de context, de statutul participanților, de scopul interacțiunii etc.;

- *Aspectul discursiv*, care presupune capacitatea de a combina forma și sensul pentru a obține texte scrise sau orale de diferite genuri, cu un caracter unitar. Unitatea sensului actului notarial trebuie să fie dată de coeziune și de coerență.

Concluzii

În cadrul acestei cercetări și analize lingvistice a limbajului prezent în actele notariale s-a stabilit că unitățile distincte și elementele definitorii ale limbajului specializat corespund unor rigori aparte – termenul comunică esența unei expresii exacte, evitând ambiguitatea.

Traducerea actelor notariale din limba română în limba italiană este o sarcină complexă și importantă, care implică multe aspecte legale, culturale și lingvistice, iar precizia și corectitudinea sunt esențiale, deoarece actele notariale conțin informații legale și financiare semnificative și orice eroare de traducere poate avea consecințe grave din punct de vedere legal, lingvistic și financiar. Prin urmare, traducătorii trebuie să

fie extrem de atenți și preciși în munca lor, respectând forma originalului. Acest studiu demonstrează că limbajul juridic prezent în actele notariale este alcătuit din termeni de specialitate, fiind înțeleși și întrebuințați în mare parte doar de specialiștii ce activează în acest domeniu, lucrul acesta demonstrând că traducerea nu este doar o transpunere lingvistică, ci este un adevărat sistem de adaptare socioculturală și sociolingvistică. Prin abordarea corectă a acestor caracteristici, traducătorii din acest domeniu pot contribui considerabil la facilitarea tranzacțiilor și a investițiilor internaționale în Republica Moldova.

Referințe:

1. CANEPARI, Michela. *Linguistica, lingua e traduzione*. Vol. 1. Limena: Editore Libreria Universitaria, 2016, 468 p. ISBN-10 8862928327.
2. BERCEANU, Barbu. *Dreptul și limba. Știința dreptului și lingvistica. Succinte considerații teoretice și aplicative*. În: *Studii și cercetări juridice*. XXVI, vol. 3, București, 1981, 247 p.
3. BIDU-VRÂNCEANU, Angela. *Lexic comun, lexic specializat*. București: Editura universității din București, 2000, 177 p. ISBN 9789735754860.
4. CORTELAZZO, Michele A. *Le lingue speciali*. Padova: Unipress, 1994, 121 p. ISBN 8880980957.
5. SCHLEIERMACHER, Friedrich Daniel Ernst. Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens. În: *W. Wilss, The Science of Translation. Problems and Methods*. Tübingen: Günther Narr, 2003, 17 p. [Accesat 8 aprilie 2024].
6. Disponibil: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10110835/1/Hermans_Chapter%201%20Schleiermacher%20Theo%20Hermans%20Final%20Version.pdf
7. ATHU, Cristina. *Delimitarea terminologiilor de specialitate*. În: *EUROMENTOR*. București, Vol. I, No.2, iunie 2010. English version.
8. Disponibil: <https://euromentorjournal.ro/index.php/en/reviste-2>

Date despre autor:

Olesea VÎNTU, doctorandă, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0009-0005-1913-2040

E-mail: ventusolesea@gmail.com

Prezentat la 12.04.2024